

Advies van de Hoge Raad voor het Bedrijfsrevisoraat met betrekking tot ontwerp-controle aanbeveling van de Raad van het Instituut voor Bedrijfsrevisoren inzake uitvoering van beperkt nazicht

Geconsulteerde werken.

1. Handelsvennootschappenwet, artt. 34bis, 60, 70bis, 77ter
2. K.B. van 18 september 1990 over de verplichtingen tot toelating van effecten tot de officiële notering aan een openbare fonds- en wisselbeurs van het Rijk
3. Algemene I.B.R. controlenormen (2 december 1983)
4. I.B.R.-norm inzake de controle van de toestand van een vennootschap ter gelegenheid van het aannemen van een andere rechtsvorm (11 januari 1980, gewijzigd 2 maart 1984)
5. I.B.R.-norm inzake de controle van inbrengen die niet in geld bestaan (3 februari 1978, gewijzigd 2 maart 1984)
6. Norme IFAC N°24 "Les rapports d'audit particuliers", **Guide comptable belge**, mars 1990/87, 992, 24-1
7. **Jaarverslag IBR**, 1984, p. 42; 1986, p. 152; 1987, 92; 1988, 70
8. Juridische commissie IBR, **CBCNR**, 1988/4, pp. 45-47
9. R. PHILIPS, "La loi du 6 janvier 1958 régissant la désignation et la modification de l'objet social", R.P.S., 1958, nr. 4743, p. 77
10. P. VAN OMMESLAGHE, "La transformation des sociétés commerciales", **Rev. Banque**, 1968, 571
11. M.A., "Transformation de sociétés. Nécessité de l'intervention d'un reviseur dans certains cas", **Ann.Not.enr.**, 1964, 219
12. M. FLAMEE, "Interimdividenden: frekwentie en tijdstip", **D.A.O.R.**, 1987, 52; **R.P.S.**, 1987, nr. 6429, p. 101.
13. Vraag Senator Luyten, **Parl. Vr. & Antw.**, 7 april 1987, p. 1701
14. **Mémento pratique Francis Lefèbvre Comptable 1992**, n° 5350ss.

De ontwerp-aanbeveling strekt ertoe de algemene controlenormen toe te lichten op het stuk van het beperkt nazicht bij bijzondere controle-opdrachten.

Blijkbaar werd voor de formule van een aanbeveling geopteerd omdat enkel beoogd wordt een reeds bestaande norm te expliciteren.

I. Toepassingsgebied.

De vraag is of dit 'uitvoerend' karakter van de aanbeveling ook de verklaring kan zijn voor haar beperkt toepassingsgebied. Zij heeft bij nauwkeurig toekijken enkel betrekking op de bijzondere revisorale opdrachten waarbij de revisor een verslag moet opstellen over een tussentijdse (i.t.t. een jaarlijkse) staat van activa en passiva⁽²⁵⁾.

De Handelsvennootschappenwet bevat twee dergelijke gevallen, met name het verslag bij een wijziging van het maatschappelijk doel in N.V. of B.V.B.A. (art. 70bis Venn.W.), en het verslag bij de uitkering van een interimdividend in de N.V. (art. 77ter Venn.W.). In beide gevallen werd door de wetgever enkel in een verplichte revisorale interventie voorzien voor het geval de vennootschap tot aanstelling van een commissaris is overgegaan, wat doorgaans slechts het geval zal zijn in een grote onderneming.

Daarnaast kent ons recht sedert K.B. 18 september 1990 de halfjaarlijkse verslaggevingsplicht voor beursgenoteerde ondernemingen. Hoewel beursgenoteerde ondernemingen uiteraard een commissaris hebben, wordt de revisorale controle van de tussentijdse staat in art. 3, §7 van dit K.B. niettemin voorgesteld als een faculteit voor de ondernemingsleiding.

Alle andere bijzondere wettelijke opdrachten van de revisor blijven buiten beschouwing in het ontwerp van aanbeveling. Uiteraard wordt geen aandacht besteed aan de controle-opdracht bij inbreng in natura, bij quasi-inbreng en bij omzetting, vermits daarvoor afzonderlijke controlenormen gelden.

Maar er wordt evenmin aandacht besteed aan de tussenkomst van de revisor bij de uitsluiting of beperking van het voorkeurrecht in de N.V. (art. 34bis, §4bis Venn.W.) en de verplichte tussenkomst van de revisor bij de melding van een belangenconflict in N.V. en B.V.B.A. (art. 60 Venn.W.). Deze bijzondere opdrachten moeten nochtans zowel uitgevoerd worden in grote als in kleine of middelgrote ondernemingen, d.w.z. ongeacht de verplichte benoeming van een commissaris.

Er moet uitgegaan worden van de algemene controlenormen, onder 1.4.:

“De bedrijfsrevisor bepaalt de omvang van de controle met inachtneming van de doeleinden vastgelegd in de wet of de reglementen. In principe zal de controle volkomen zijn, d.w.z. dat hij alle belangrijke aspecten van de jaarrekening zal belichten die van belang zijn voor het opstellen van de financiële staten. Wanneer het echter om een andere boekhoudtoestand gaat, die niet overeenkomstig de wet moet onderworpen worden aan een volkomen controle met het oog op een verklaring over het getrouwe beeld, kan een beperkt nazicht aanvaardbaar zijn op voorwaarde dat dit duidelijk in het verslag vermeld wordt”.

Nu wordt in het ontwerp van aanbeveling ten onrechte de indruk gewekt dat alleen tussentijdse staten voorwerp kunnen zijn van een beperkt nazicht.

Nochtans vergt art. 34bis Venn.W. bij een kapitaalverhoging buiten voorkeurrecht dat de revisor verklaart dat de in het verslag van de raad van bestuur opgenomen financiële en boekhoudkundige gegevens juist zijn en voldoende om de algemene vergadering voor te lichten. Hoewel de revisor zich hierbij mede zal laten leiden door een tussentijdse staat, zal hij in zijn beoordeling van het verslag van de raad van bestuur over de uitgifteprijs en over de financiële gevolgen van de uitgifte voor de aandeelhouders ook andere, zelfs prospectieve gegevens moeten betrekken.

Bovendien ligt in de ontwerp-aanbeveling besloten dat een beperkt nazicht enkel dan mogelijk is indien het boekhoudkundig stuk in kwestie geen aanleiding dient te geven tot een certificering, d.i. een uitspraak over het getrouwe beeld van het vermogen, de financiële positie of de resultaten (zie randnummers 2 en 9). Ook dit lijkt een te algemene uitspraak.

Blijkens de controlenorm van het IBR inzake omzetting, onder 3, kan de revisor eventueel volstaan met een beperkt nazicht indien de korte tijdspanne waarin de opdracht moet uitgevoerd worden hem daartoe dwingt, en dit ongeacht de vraag of de omgezette vennootschap een commissaris had. Nochtans is wat van de revisor gevraagd wordt bij

(25) Weliswaar wordt in de tweede alinea van randnummer 3 gesteld: “Meestal zal het beperkt nazicht betrekking hebben op een tussentijdse boekhoudstaat, die niet dezelfde betrouwbaarheidsgraad als de jaarrekening vertoont”. Uit de onder Afdelingen 2, 3 en 4 uitgewerkte voorbeelden blijkt echter dat de tussentijdse staat vrijwel de enige hypothese is die voor ogen stond.

omzetting wel degelijk een certificeringsopdracht, die er nl. in bestaat na te gaan of de staat van activa en passiva de vermogenssituatie van de vennootschap volledig, getrouw en juist weergeeft (art. 167 Venn.W.).

Zelfs in art. 3, §7 K.B. 18 september 1990 wordt gewag gemaakt van een certificering van de halfjaarlijkse staat van de jaarrekening. Niettemin wordt de halfjaarlijkse staat in de ontwerp-aanbeveling als een typisch geval van beperkt nazicht voorgesteld.

De Hoge Raad vraagt zich derhalve af of het ontwerp van aanbeveling niet te baat kan worden genomen om alle wettelijke bijzondere revisorale opdrachten uit de Handelsvennootschappenwet toe te lichten, met uitzondering van de inbreng in natura, en met inbegrip van de controletaak bij halfjaarlijkse verslaggeving (art. 3 K.B. 18 september 1990). Wellicht bestaat de mogelijkheid om de controlenorm inzake omzetting te integreren in dit ontwerp van aanbeveling. Minstens kan voor wat van de revisor gevergd wordt bij de uitgifte van aandelen buiten voorkeurrecht en bij belangenconflicten aansluiting gezocht worden bij deze ontwerp-aanbeveling.

In die optiek zou het toepassingscriterium van de aanbeveling minder gelegen zijn in het beperkt karakter van het nazicht, dan in het bijzonder karakter van de opdracht.

Dit criterium is overigens geheel in lijn met de algemene controlenorm, waar onder 1.4.3. gesteld wordt dat *het beperkt nazicht van een boekhoudkundige toestand moet beschouwd worden als een afzonderlijke opdracht die onderscheiden is van de controle van de jaarrekening en die dus uiteraard niet kan uitmonden in een verklaring over de jaarrekening*⁽²⁶⁾.

Dergelijke benadering ligt ook meer in de lijn van IFAC-norm 24 inzake 'Les rapports d'audit particuliers', waarvan de meer algemene draagwijdte opvalt, en die zelfs het optreden van de auditor in een zuiver contractueel kader omvat (bv. bij een leningsovereenkomst).

Misschien kan inspiratie gezocht worden in het Franse boekhoudrecht waar een verdere indeling wordt aangehangen van de bijzondere opdrachten die geen controle van de jaarrekening uitmaken: men onderscheidt, enerzijds, de recurrente '*vérifications spécifiques*' van tussentijdse staten en boekhoudkundige documenten en, anderzijds, de occasionele **certificering**staken die het gevolg zijn van '*opérations particulières décidées par la société*'.

In de logica van die opdeling horen de revisorale taken bij een wijziging van het maatschappelijk doel en bij de uitkering van het interimdividend echter thuis in de laatste categorie, en niet, zoals in het ontwerp van aanbeveling gebeurt, bij de eerste categorie.

In de bredere toepassingsbasis die de Hoge Raad voorstelt, kunnen de voordelen van een algemene benadering en die van een afzonderlijke benadering per bijzondere opdracht in elk geval verder gecombineerd worden. Niets belet inderdaad dat de structuur van de ontwerp-aanbeveling bewaard blijft: na een uiteenzetting over het beperkte nazicht in het algemeen, kan een afzonderlijk hoofdstukje voor elke bijzondere opdracht volgen.

II. De hypothese waarin er geen commissaris is

Zoals hoger werd aangegeven, betreffen de drie opdrachten die uitdrukkelijk geïmagineerd worden in het ontwerp van aanbeveling steeds vennootschappen waarin een commissaris werd aangesteld (artt. 70bis en 77 ter Venn.W. en K.B. 18/09/90). In de ondernemingen zonder commissaris moeten deze opdrachten niet uitgevoerd worden.

In die zin zouden de beschouwingen die in de ontwerp-aanbeveling gewijd worden aan de hypothese waarin er geen commissaris in functie is (nr. 6), alsook aan de hypothese waarin de revisor die met de opdracht gelast wordt niet terzelfdertijd commissaris is (nr. 4), aan relevantie winnen bij een uitbreiding van het toepassingsgebied in de zin bedoeld onder I.

Toch kunnen 'rebus sic stantibus' enkele bedenkingen geformuleerd worden bij deze beschouwingen.

(26) In die optiek zou overleg aangewezen zijn met het Instituut der Accountants omdat de externe accountants, ingevolge de Wetten van 18 en 20 juli 1991, evenzeer bevoegd zijn om de opdrachten bedoeld in art. 34bis, 60 en 167 Venn.W. waar te nemen, althans in die ondernemingen waar geen commissaris is.

Vooreerst blijkt uit geen enkele wettekst dat de drie opdrachten waarvan sprake in artt. 70bis en 77ter Venn.W. en in K.B. 18 september 1990 mogen vervuld worden door een andere revisor dan de commissaris²⁷. Het certificeringsmonopolie van de commissaris als wettelijke toezichthouder wordt zelfs uitdrukkelijk bevestigd in art. 3, par. 7 K.B. 18 september 1990, bij de certificering van de halfjaarlijkse staat.

Vervolgens wordt in de aanbeveling niet aangegeven dat de aangezochte revisor eerst dient na te gaan of de commissaris niet van rechtswege met deze opdracht moest gelast worden. Deze voorafgaande onderzoeksverplichting wordt wel opgelegd in de controlenormen inzake inbreng in natura, en inzake omzetting.

Bovendien vraagt de Hoge Raad zich af of de revisor die door een grote onderneming wordt aangezocht om één van de drie bedoelde opdrachten waar te nemen, en die zich ervan heeft overtuigd dat er geen commissaris in functie is die van rechtswege met de opdracht zou moeten gelast worden, niet voorafgaandelijk om zijn aanstelling tot commissaris dient te vragen. Gelet op de beperkende omstandigheden waarvan gewag wordt gemaakt in fine van randnummer 3 van de ontwerp-aanbeveling, moet het waarnemen van een interim-opdracht in een grote onderneming, zonder wettelijke basis, in elk geval ontraden worden, temeer daar het zelden 'gewone' redenen zullen zijn die een onderneming ertoe aanzetten om daarvoor beroep te doen op een derde-revisor, gedurende het 'interregnum' tussen twee commissarissen (bv. bij de uitkering van een interim-dividend).

Tenslotte zou in de hypothese waarin men een commissaris moet opvolgen, om o.a. deze bijzondere opdracht waar te nemen, een verwijzing op zijn plaats zijn naar de I.B.R.-aanbeveling over het gebruik van werkzaamheden van een andere revisor.

III. Onderzoek en verslag i.v.m. beperkt nazicht.

Ook wanneer bekend is dat het IBR een beperkend gebruik van het begrip 'certificering' voorstaat, verdient het aanbeveling deze opvatting in het kader van de verslaggeving bij een beperkt nazicht te expliciteren.

De wetgever zelf heeft zich immers de term 'certificering' laten ontvallen in art. 3, par. 7 K.B. 18 september 1990, zodat het op zijn minst verklaring behoeft wanneer in de ontwerp-aanbeveling wordt gesteld dat de revisor zijn verslag *'zal onderstrepen dat het geen certificeringsopdracht betreft en dat daarom niet alle werkzaamheden, die bij dergelijke opdracht komen kijken werden tenuitvoergelegd'* (randnummer 9).

De Hoge Raad kan zich overigens niet van de indruk ontdoen dat, naarmate de achtergrond waartegen de opdracht van de revisor zich afspeelt, belangrijker wordt, zijn verklaring de certificering naderbij komt. Indien de ondernemingsleiding er bijvoorbeeld aan zou houden dat de commissaris de getrouwheid bevestigt van de boekhoudkundige gegevens die in het halfjaarlijkse verslag vervat liggen, hoewel dat wettelijk niet vereist is, dan zal zij daarvoor wellicht een goede reden hebben⁽²⁸⁾. De publicatie van een halfjaarlijks verslag wanneer het aandeel van de betrokken onderneming in vrije beursval is, de uitkering van een interim-dividend op een ogenblik van grote sociale spanning in de onderneming of de wijziging van de vennootschapsactiviteit tegen de wil van een actieve groep minderheidsaandeelhouders in, maken het beperkt nazicht tot een erg delicate taak die uiterste oplettendheid vergt.

Van groot belang in werkmethode en verslag van de commissaris lijkt de Hoge Raad te zijn dat hij zijn beperkt nazicht aanpast aan de operatie die dat nazicht veroorzaakt heeft. Zulks zal uiteraard enkel noodzakelijk zijn indien het nazicht met een vennootschapsverrichting gepaard gaat. Veel meer dan om een beperkt, gaat het in zo'n geval om een *doelgericht* nazicht, dat het impact van de operatie op de boekhoudkundige situatie, en vice versa poogt te beoordelen.

Het is dan ook hoogst gewenst in de voorgestelde negatieve formulering van de verslagconclusie (randnummer 11), een zinsnede op te nemen die het beperkt nazicht relateert aan de operatie waarop het beperkt nazicht gericht was. De bijzondere opdrachten.

(27) In randnummers 13, 20 en 25 van de ontwerp-aanbeveling wordt die twijfel slechts gevoed.

(28) In die zin verdient het gestelde in randnummer 13 van de ontwerp-aanbeveling sterker benadrukt te worden.

IV. De bijzondere opdrachten

Gelet op de de ruimere draagwijdte die de Hoge Raad aan dit ontwerp van aanbeveling zou willen toedichten, moge **ten voorlopige titel** volstaan worden met volgende kritische bedenkingen t.a.v. de gedetailleerde benadering van de drie opdrachten.

Op het stuk van de controle van de halfjaarlijkse informatie kan wellicht onderscheid gemaakt worden tussen het halfjaarlijks verslag enerzijds en de daarin weergegeven boekhoudkundige gegevens anderzijds. Waar het verslag - zoals het jaarverslag - als zodanig enkel het voorwerp kan uitmaken van een verificatie, is wellicht een certificering mogelijk t.a.v. de in het verslag verwerkte boekhoudkundige gegevens.

Ook zou in randnummer 14 moeten verwezen worden naar de aanbeveling geconsolideerde jaarrekening.

Op het stuk van de uitkering van een interimdividend, dient opgemerkt te worden dat het in sommige van de ons omringende landen wel degelijk een certificeringsopdracht betreft die uitermate doelgericht is, en met name op de vraag of er wel voldoende winst is om dit dividend uit te keren.

Vooraf met het oog op de definitieve jaarrekening, moet de verantwoordelijkheid van de commissaris onderlijnd worden. Indien immers een te hoog interimdividend uitgekeerd werd, zal de situatie bij die gelegenheid moeten rechtgezet worden.

Daarnaast verdient het aanbeveling de commissaris een richtlijn te verschaffen indien een onderneming tot uitkering van een interim-dividend wil overgaan terwijl er geen statutaire machtiging aan de raad van bestuur de mogelijkheid geeft een interim-dividend uit te keren⁽²⁹⁾.

Ook zou een verwijzing naar het K.B. inzake halfjaarlijkse informatie op zijn plaats zijn; luidens art. 3, par. 3 daarvan moet in de kwantitatieve gegevens rekening gehouden worden met de uitkering van het interimdividend.

Tenslotte kan men zich afvragen waarom in deze ontwerp-aanbeveling geen gewag gemaakt wordt van de vele interessante problemen inzake interimdividenden die worden aangeraakt in de Jaarverslagen van het IBR en in de adviezen van de Juridische Commissie IBR.

(29) Wellicht kan dit bij wijze van circulaire geschieden. Zoals men weet is er een ministeriële stellingname die voorhoudt dat de uitkering van interim-dividenden een voorbehouden bevoegdheid van de raad van bestuur is die, bij gebreke aan statutaire clause, niet zou kunnen waargenomen worden door de algemene vergadering (zie geconsulteerde referenties, onder 13).

